

فصلنامه بین المللی قانون یار

License Number: 78864 Article Cod:2021S5D17SH96665 ISSN-P: 2538-3701

اذن (اجازه) زوج برای ورود زوجه به دنیای مجازی

(تاریخ دریافت ۱۳۹۹/۱۱/۱۵، تاریخ تصویب ۱۴۰۰/۰۱/۱۸)

دکتر خلیل الله احمدوند^۱

استاد یار هیات و معارف اسلامی دانشگاه رازی کرمانشاه

بهاره رفیعی^۲

دانشجوی ارشد فقه و مبانی حقوق دانشگاه رازی کرمانشاه

چکیده

باتوجه به آنچه که بیان شد بعد از تشکیل زندگی مشترک هر یک از زوج و زوجه حقوق و تکالیف دارند یکی از تکالیف یا به عبارتی دیگر وظیفه زوجه تمکین از همسر خود می باشد یکی از مصادیق تمکین در معنای عام اجازه گرفتن در دنیای واقعی است که با توجه به نظر مراجع عظام تقلید این اجازه به فضا مجازی کشیده می شود و زن لازم است که در استفاده از این فضا تحت نظر همسر خود اقدام نماید و رضایت و اذن او را به دست آورد چرا که فضا مجازی با اینکه فوایدی می تواند داشته باشد اما معایب زیادی نیز دارد بنا بر این اگر اذن همسر در استفاده از این تکنولوژی باشد می توان از بروز مشکلات احتمالی مثل ایجاد ظن همسر و در نتیجه از هم پاشیدگی خانواده جلوگیری کرد.

۸۴۱

واژگان کلیدی: اذن، اجازه، فضای مجازی، مفهوم حریم خصوصی، حریم خصوصی در

فضای مجازی

^۱ نویسنده مسئول ahmadvand@razi.ac.ir

^۲ baharra4@gmail.com

مقدمه

خداوند متعال در آیه‌ی بیست و یک سوره روم می‌فرماید: زن باید مایه‌ی آرامش همسر باشد. در دین اسلام هم در زندگی پیامبر و ائمه علیه اسلام زندگی زناشویی از اهمیت زیادی برخوردار است از آنجایی که الگوی ما شیعیان زندگی حضرت فاطمه و حضرت علی علیه اسلام است با نگاهی گذرا متوجه راز داری، وفاداری، حسن معاشرت و احترام متقابل دیده می‌شود. وقتی که مرد وزنی تصمیم به ازدواج می‌گیرند، یعنی اینکه دنیای مجرد بودن (من بودن) را فراموش کنند و دنیای متأهل بودن (ما بودن) که نشان از تعهد و احترام گذاشتن به همدیگر است را تشکیل دهند و سپس این امر را به خانواده‌ی خود که بزرگتر می‌شوند را یاد دهند هر کدام از زن و مرد نسبت به همدیگر وظایفی دارند از جمله وظیفه زن باید به گونه‌ای اوضاع خانه را سامان دهد که بتواند خانواده را مدیریت نماید. برای مدیریت زن باید بتواند زمان خود، هزینه‌های خود و وظایف خود که وظیفه‌ی همسر داری و مادری است را به نحو احسن انجام دهد برای انجام وظیفه خود باد ابتدا از شوهر خود تمکین نماید یکی از موارد تمکین اذن در خروج از منزل و آراستن خود برای همسر است این انجام وظیفه در دنیای حقیقی واقع می‌شود اما با پیشرفت علم انجام وظیفه به وظیفه فضای مجازی کشیده شد مثل ارسال یک استیکر محبت آمیز در تلگرام برای همسر یا فرزندان خود دیگر آنرا در دنیای واقعی ابراز نکند. حال زن در استفاده از فضای مجازی باید چشم خود را از نگاه حرام و هوس آلود نگاه دارد که خداوند متعال در آیه ۳۱ سوره نور می‌فرماید: به زنان با ایمان بگو، چشم‌های خود را از نگاه هوس آلود فرو گیرند و همچنین خداوند متعال در مورد طریقه سخن گفتن با نامحرم در آیه ۳۲ سوره احزاب می‌فرماید: به گونه هوس انگیز سخن نگویند که بیمار دلان در شما طمع کنند به طور مثال به خانم در گروهی مختلط از خانم و آقا عضو شود و ساعت‌ها وقت خود را در این گروه صرف نمی‌پایند که باعث اتلاف وقت او شود و نتواند وظایف خود را که همسر دای و تمکین از همسر است به درستی انجام دهد یا در آن گروه مختلط با نامحرم صحبت‌های غیر ضروری نماید و یا اینکه هزینه‌ای که ممکن است برای فضای مجازی صرف کند هزینه‌ای غیر ضروری باشد که افزون بر بودجه خانواده باشد و بتواند آن را در قسمت‌های

ضروری و پس انداز در آینده استفاده کند. فضای مجازی باعث مشکلاتی از قبیل خشونت و برقراری رابطه موقت وعدم تربیت صحیح فرزندان و بیماری هایی همچون افسردگی و مشکلات جسمانی مانند چاقی و ضعف بینایی می شود البته نباید نادیده گرفت که فضا مجازی فوایدی نیز دارد از جمله بالا بردن سطح آگاهی و فرهنگ و تشویق زنان برای شرکت در انجمنها دارد در این مقاله سعی می شود شما مخاطبین عزیز را با تعاریف اذن (اجازه) ، فضای مجازی، حریم خصوصی، اذن زوج در دنیای واقعی، وظایف زوج و زوجه و فواید و معایب فضای مجازی و لزوم یا عدم لزوم اذن مرد در استفاده زن از فضای مجازی آشنا نماییم امید است این مقاله بتواند برای شما عزیزان مفید باشد.

بخش اول: مفهوم شناسی

۱- اذن: اعلام رضایت مالک یا نماینده قانونی او یا رضایت کسی است که قانون برای رضایت او برای انجام یک عمل حقوقی اثری قائل شده است. اذن یک اعلام ارادی رضا در امور مالی یا غیر مالی از طرف کسی است که قانوناً صلاحیت این اعلام را داشته باشد. در اذن، قصد انشاء وجود ندارد؛ بلکه اذن کند دهنده فقط رفع مانع قانونی می کند.

۲- اذن همیشه به فعلی تعلق می گیرد که هنوز واقع نشده است والا اگر بعد از صدور یک نامند نه اذن فعل، به آن اعلام رضایت صورت گیرد، این اعلام رضا را اجازه می گویند. اگرچه حتی در بین اهل فن نیز بین این دو اصطلاح خلط مبحث اتفاق افتاده است. (۲۶،۳)^۱

۳- فضای مجازی: این واژه امروزه معنای عصر اطلاعات، سرزمین رایانه ها، عصر اتصال مغزها و رایانه فضای اینترنت و فضای حاصل از شبکه رایانهای را به خود گرفته است. در این فضا بدون محدوده جغرافیایی هر فرد، در هر کجای عالم، صرف نظر از جنس، ملیت، رنگ، نژاد تواند قدم به باورها و اعتقادات می این سپهر ارتباطی جهانی بگذارد و . ستها این تازه اول راه این نوآوری فضاهای ارتباطی واسط از شبکه های کامپیوتری جزو، مهم و اساسی

^۱ مطالعه فقهی، حقوقی و در اعمال جراحی زیبایی زوجه نویسنده حمیدرضا صالحی، نرگس باقری مطلق (مقاله پرتال جامع علوم انسانی)

فضای سایبرنتیک محسوب می‌شوند که این دسته ارتباطات‌ها در محیط‌ها، نظیر وبلاگ‌های شبکه چت‌های دوستانه گپ‌گو، و تالارهای گفت‌اجتماعی‌های دوست‌اینترنتی و سایت دوست‌یابی بررسی می‌گردند. (۲۰، ۴).^۱

۴- مفهوم حریم خصوصی: هر چند حریم خصوصی را مفهوم بسیار مبهم و تعریف‌اند دانسته آن را بسیار مشکل‌داندنسته میتوان گفت حریم خصوصی، قلمرویی از زندگی اشخاص است که به هیچ‌وجه مایل نیستند 2 دیگران بدون اجازه‌ی آنها وارد این قلمرو شوند یا از آن آگاهی پیدا کنند. مطابق بند ۱ ماده ۲ ایحه حمایت از حریم خصوصی، حریم خصوصی «قلمروی از زندگی هر شخص است که آن شخص عرفاً یا با اعلان قبلی در چارچوب قانون، انتظار دارد تا دیگران بدون رضایت وی به آن وارد نشوند یا بر آن نگاه یا نظارت نکنند و یا به اطلاعات راجع به آن دسترسی نداشته یا در آن قلمرو وی را مورد تعرض قرار ندهند». حریم خصوصی اطلاعات و داده‌ها عبارت از امور یا مسائلی است که انسان تالش می‌کند فاش نشوند و سعی می‌کند آن را حفظ کند و با پوششی از حمایت آن را احاطه کند؛ زیرا این حریم با شخصیت او در ارتباط است. برخی حریم خصوصی اطلاعات را حق پنهان کردن حقایق ۲ زندگی شخصی از دیگران دانسته‌اند. بهتر است گفته شود حریم خصوصی مواردی از زندگی انسان است که از سوی دیگران غیرقابل تسخیر است. چنانچه برخی از آن به عنوان حق مصونیت ۳ و حق انسان نسبت به امور شخصی خود یاد کرده‌اند. به نظر می‌رسد که در تعریف این حق باید مؤلفه‌های چندی را مدنظر قرارداد. نخست آن که قلمرو این حق ناظر به مسائلی است که صرفاً در حیطه‌ی موضوعات شخصی افراد بوده و ذیحق به هیچ‌وجه تمایلی به افشای آن نداشته باشد؛ بنابراین با غیرشخصی شدن این موضوعات و وجود ارتباط بین آنها و جامعه دیگر نمی‌توان از آن به عنوان یک حق اختصاصی یاد کرد. دوم آن که افشا شدن بخشی از اطلاعات خصوصی افراد و نقض حریم شخصی آنها نمی‌تواند موجبی برای افشای بقیه‌ی

^۱ فرصت‌های مجازی برای تعادل اجتماعی زنان ایرانی (از دید زنان فعال در فضای مجازی) نویسنده ← امیر مسعود و امیر مظاهری، اعظم ایران‌شاهی (مقاله پرتال جامع علوم انسانی).

اطلاعات و یا توزیع و انتشار مجدد بخش فاش شده باشد. البته این احتمال نیز وجود دارد که آنچه افشاء شده دیگر از حریم خصوصی خارج شده و ممنوعیت انتشار مجدد از باب منع ایذاء و اضرار است و ربطی به حریم خصوصی داده ندارد. هر امری که به خودی خود آشکار نباشد و برای به دست آوردن آن تلاش شود یا ابزار کشف استفاده گردد، داخل در حریم خصوصی فرد قرار می‌داده آنچه گیرد. هر از دید مستقیم و ظاهری افراد پنهان است و اشخاص برای آگاهی از آن مجبور به کوشش و تلاش در کشف و فهم آن حریم خصوصی می‌گردند از زمره برخی معتقدند خواهد بود. داده حق بر حریم خصوصی مختص اشخاص حقیقی است که هم در برابر اشخاص حقیقی و حقوقی حقوق خصوصی قابل طرح است و هم در برابر اشخاص حقوقی حقوق عمومی و حکومت البته به نظر می‌رسد اشخاص حقوقی هم نوعی حریم خصوصی داده دارند، لکن انتظار متعارف از حریم در آنها متفاوت است و دایره‌ی مضیق‌تری را شامل می‌شود. برخی موضوعات مهم در حوزه‌ی حریم خصوصی مانند حریم خصوصی جنسی اصلاً در مورد اشخاص حقوقی صدق نمی‌کند ولی اشخاص حقوقی دارای ۲ حریم خصوصی اطلاعات مالی و تجاری هستند. (۳۲،۳،۴،۵).

۵- حریم خصوصی در فضای مجازی: محور اصلی و امروزین حمایت از حریم خصوصی در فضای مجازی تعاریف مبتنی بر اطلاعات و کنترل شخص بر توزیع اطلاعات و داده‌های خود می‌باشد. افراد اجتماع هر یک اطلاعاتی دارند که با میل به مخفی نگه‌داشتن آنها، نمی‌خواهند که سایرین نسبت به آن علم و آگاهی پیدا کنند. این دسته از اطلاعات، آنگاه که به حیطه خصوصی فرد مربوط باشد، حریم خصوصی وی به شمار می‌آید و آنگاه که به نحوی در فضای مجازی نشر پیدا می‌کند، صحبت از حریم خصوصی افراد در فضای مجازی به میان می‌آید. (۲۳،۴).

۱. مسئولیت مدنی ناشی از نقش حریم خصوصی داده در فقه امامیه و حقوق موضوعه. نویسنده ← علی جعفری، محمد رضا رهبرپور (مقاله پرتال جامع علوم انسانی)

۲. مبانی و مؤلفه‌های فقهی حمایت از حریم خصوصی افراد در فضای مجازی. نویسنده ← محمد حسین، محمد رضا بروزی، مقاله پرتال جامع علوم انسانی)

بخش دوم: ولایت زوج و اطاعت زن از زوج

(الرجال قوامون على النساء بما فضل الله بضوهم علو ي بعوض و بموا انفقوا مون اموالهم فالصالحات قانتات حافظات للغيب بموا حفظ الله و اللاتوى تخوافون نشووزهن فعظوهن واهجروهن فى المضاجع و اضربوهن فان اطعنكم فلا تبغوا عليهن سبيلاً ان الله كان علياً كبيراً) (مردان سرپرست و نگهبان زنانند، بخاطر برتری‌هایی که خداوند (از نظر نظام اجتماع) برای بعضی نسبت به بعضی دیگر قرار داده است، و بخاطر انفاق‌هایی که از اموالشون (در مورد زنان) می‌کنند و زنان صالح، زنانی هستند که متواضع اند و در غیاب (همسر خود) اسرار و حقوق او را، در مقابل حقوقی که خدا برای آنان قرار داده، حفظ میکنند، و (اما) آن دسته از زنان را که از سرکشی و مخالفتشان بیم دارید، پند و اندرز دهید؛ و (اگر موثر واقع نشد) در بستر از آنها دوری نمایید؛ و اگر (هیچ راهی جز شدت عمل، برای وادار کردن آنها به انجام وظایف‌شان نبود، آنها را تنبیه کنید و اگر از شما پیروی کردند، راهی برای تعدی بر آنها نجوید) بدانید) خداوند، بلند مرتبه و بزرگ است (و قدرت او بالاترین قدرت‌هاست) خانواده یک واحد کوچک اجتماعی است و همانند یک اجتماع بزرگ باید رهبر و سرپرست واحدی داشته باشد، زیرا را رهبری و سرپرستی دسته جمعی که زن و مورد مشترک آن رابر عهده بگیرند مفهومی ندارد و در نتیجه مرد یا زن، یکی باید (ریس) خانواده و دیگری (معاون) و تحت نظارت او بواشد، قرآن در اینجا تصریح می‌کند که مقام سرپرستی باید به مرد داده شود. (مردان سرپرست و نگهبان زنان هستند) (الرجال قوامون على النساء). البته مقصود از این تعبیر استبداد و اجحاف و تعددی نیست بلکه منظور رهبری واحد منظم با توجه به مسؤولیتها و مشورتهای لازم است. بر اساس این معنی مفاد آیه شریفه این است که خداوند مردان را مسئول تامین منافع و مصالح زنان قرار داده است و شوهر باید مراقب حفظ مصالح مادی و معنوی زن باشد. بنابراین، مطابق این آیه مرد حق ندارد از روی دلخواه یا با هدف اذیت و آزار زن و یا بخاطر منافع خود مانع هر عمل زن شود ولی در صورتی که زن خواهان انجام کاری بر خلاف مصالح خود و یا خانواده که در نهایت تامین کننده مصالح زن هم هست باشد مرد می‌تواند مانع آن شود. پس این آیه می‌تواند موید ما برای این باشد که

علاوه بر نفی اطلاق روایات منع هر کار دیگر اذن، آن را به صورت وجود مصلحت زن محدود می کند. قابل ذکر است که منع شوهر می تواند برای مصالح خانواده نیز باشد یعنی در صورتی که خروج مفسده ای برای شخص زن ندارد ولی می تواند آثار منفی برزندگی و کانون خانواده بگذارد نیز مرد حق ممانعت دارد زیرا حفظ مصالح خانواده در حقیقت تامین کننده مصالح زن نیز می باشد.^۱ (۱۰۰,۶۵,۶۶,۶۷) قسمت عمده ای از استحکام پایه های زندگی، در گرو رعایت حق شوهر از جانب زن است. در این زمینه زن لازم است فقط و فقط حضرت حق و قیامت را لحاظ کند، و از دستورگیری از دیگران نسبت به شوهرش، و قبول دخالت اطرافیان پرهیزد. چه بسا که دیگران در فرمانها و دستورات خود در خطا و اشتباه باشند، یا نسبت به جمال و جلال زندگی و امنیت زن و شوهر نظر سوئی داشته باشند، و چه بسا که مایه دخالت دیگران در زندگی زن و شوهر جوان و تازه عروسی کرده حسادت باشد. نفوذپذیری و اثرگیری زن زیاد است، بنابراین به این حالت طبیعی خود، و امکان اشتباه و حسادت دیگران توجه عمیق داشته باشد، و در رعایت حق شوهر، که رعایت حق ایمانی و اسلامی و انسانی است خدا را ملاحظه کند، و قیامت خود را در نظر بگیرد در هر صورت زن شوهر باشد، و بر محور خواسته های مشروع او زندگی کند، امور خانه را مطابق میل شوهر اداره کند و برای فرزندانش مادر باشد.^۲ (۵۲۸,۳۶۰,۳۶۲).

بخش سوم: حقوق شوهر بر زن

۱- اطاعت: به این روایت بسیار مهم که از رسول باکرامت اسلام رسیده توجه کنید: **كُلُّ امْرَأَةٍ صَالِحَةٍ عَبْدَتْ رَبَّهَا وَ اَدَّتْ فَرْضَهَا، وَ اطَاعَتْ زَوْجَهَا دَخَلَتْ الْجَنَّةَ.** هر آن زن شایسته ای که خدا را عبادت کند، واجبات را ادا نماید، از شوهر فرمان برد، وارد بهشت می شود. **ما مِنْ امْرَأَةٍ صَلَّتْ صَلَوَاتَهَا وَ كَزِمَتْ بَيْنَهَا وَ اطَاعَتْ زَوْجَهَا اِلَّا غَفَرَ اللهُ لَهَا ذُنُوبَهَا مَا قَدَّمَتْ وَ اَخَّرَتْ.** هر آن زنی که نماز بگذارد، بدون نیاز از خانه بیرون نرود، از شوهر اطاعت کند، خداوند

^۱. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی (عنوان پایان نامه تحلیلی و بررسی اذن زوج در خروج زوجه از منزل از مآثر فقه مذاب اسلامی) استاد راهنما: دکتر مهدی رهبری - دانشجوی طیبه گلدوزها.

^۲. کتاب: نظام خانواده در اسلام، سرشناسه = انصاریان. (بازار کتاب قائمه اصفهان مشخصات نشر: قم ام ایبها(س)) ۱۳۸۰.

گناهان گذشته و آینده اش را بیامزد. به زنی به نام حولا فرمود: به آن خدائی که مرا به راستی مقام نبوت داده، مرد بر زن حق دارد، چون شوهر او را طلب کند اجابت نماید، اگر دستوری دهد سرنیچد، و با او ستیزه و مخالفت نکند. و در گفتاری بسیار مهم و کوبنده فرمود: لَا تُؤَدِّي الْمَرْأَةُ حَقَّ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ حَتَّى تُؤَدِّيَ حَقَّ زَوْجِهَا. زن تا حق شوهر را ادا نکند حق خداوند را ادا نکرد! در این روایات ملاحظه کردید که تنها اطاعت از شوهر ملاک نجات نیست، بلکه ایمان زن و عبادت او و ادای واجبات و ترک محرمات نیز دخالت قابل توجه در نجات او دارد، به این معنا که وقتی همه این واقعیات در وجود زن جمع باشد عامل رستگاری و فلاح او در دنیا و آخرت است.

۲- خدمت در خانه: رسول حق (صلی الله علیه و آله وسلم) به حولا فرمود: زنی که غذای خوشگوار برای شوهر آماده کند، خداوند خوراکیهای گوناگون در بهشت برایش مهیا نماید و بگوید بخور و بنوش به پاداش زحماتی که در دنیا کشیدی. رسول حق (صلی الله علیه و آله وسلم) فرمود: أَيُّمَا امْرَأَةٍ دَفَعَتْ مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا شَيْئًا مِنْ مَوْضِعٍ إِلَى مَوْضِعٍ تُرِيدُ بِهِ صَلَاحًا نَظَرَ اللَّهُ إِلَيْهَا وَمَنْ نَظَرَ اللَّهُ إِلَيْهَا لَمْ يُعَذَّبْهُ. هر زنی در خانه شوهر، به منظور زیباسازی چشم انداز چیزی را جابجا کند، خداوند به او نظر رحمت اندازد، و هر که مورد نظر رحمت باشد از عذاب در امان است.

۳- احترام به شوهر و خوشرفتاری با او: امام هفتم (علیه السلام) فرمود: جِهَادُ الْمَرْأَةِ حُسْنُ التَّبَعْلِ. جهاد زن، نیکو شوهرداری است. سپس از زحمات مرد، بامحبت و مهربانی با او سخن گفتن، صبر بر نداری و فقر او، پذیرائی عاشقانه از وی، استقبال از او به وقت آمدن، بدرقه او به وقت رفتن، تمکین بی چونوچرا در ایامی که مجاز است، آرایش و زینت و خوب پوشیدن برای او، اداره امور زندگی به نحوی شایسته و مناسب، قناعت در مخارج، تحمیل نمودن بیش از حد قدرت بر شوهر، و امثال این امور که رسول اسلام و امامان معصوم به عنوان وظیفه زن در برابر شوهر معین فرموده اند جهاد زن و نیکوشوهرداری اوست. حضرت باقر (علیه

السلام) فرمود: لا شَفِيعَ لِلْمَرْأَةِ أَنْجَحَ عِنْدَ رَبِّهَا مِنْ رِضَا زَوْجِهَا. زن در حریم حضرت حق شفیعی با قدرت تر و نجات دهنده تر از رضایت شوهر ندارد.

۴- برای غیر شوهر خود را نیاراید: رسول حق صلی الله علیه و آله وسلم به حولا فرمود: زر و زیور خود را در منظر و دیدگاه غیر شوهر مگذار، در غیاب شوهر خود را خوشبو مکن، روسری خود را که جلب نظر می کند، و مچ دست را نشان مده، اگر چنین کنی دینتان را تباہ و خدا را به خشم آورده اید. نَهَى النَّبِيُّ أَنْ تَلْبَسَ الْمَرْأَةُ إِذَا خَرَجَتْ ثَوْباً مَشْهُوراً أَوْ تَتَحَلَّى بِمَا لَهُ صَوْتٌ يُسْمَعُ. رسول حق از اینکه زن در خارج از خانه لباس چشمگیر بپوشد، به صورتی که نظر دیگران را جلب کند نهی فرموده، و از اینکه زیور صدا دار با خود بردارد قلعن نمود.

۵- بدون اجازه شوهر در اموال او تصرف نکند. ۶- پرهیز از آزار شوهر و تندخویی و بدزبانی: امام ششم فرمود: مَلْعُونَةٌ مَلْعُونَةٌ امْرَأَةٌ تُؤْذِي زَوْجَهَا وَ تَعْمَهُ، وَ سَعِيدَةٌ سَعِيدَةٌ امْرَأَةٌ تُكْرِمُ زَوْجَهَا وَ لَا تُؤْذِيهِ وَ تُطِيعُهُ فِي جَمِيعِ أَحْوَالِهِ. ملعون است ملعون زنی که همسرش را بی آزارد و وی را غمگین و غصه دار کند، و خوشبخت است خوشبخت زنی که احترام شوهر را نگه دارد و وی را نیازارد و در هر حال از وی اطاعت نماید. (۳۶۲، ۳۶۱، ۵۲۸... ۳۷۱).

بخش چهارم: موارد لزوم اذن شوهر در فقه اسلامی

۱- در اعمال عبادی آنچه ملاک منع شوهر قرار دارد، منافات داشتن آنها با حق شوهر است و لذا اگر در فرضی، انجام دادن آنها مزاحمتی با حق شوهر را در پی نداشته باشد، اذن شوهر را لازم ندارد. در اعمال غیر عبادی در مسأله خروج از منزل (شاید بشود تعمیم داد به فضای مجازی) اگرچه حق منع برای شوهر نیز به این ملاک است، لکن همان طور که بیان شد، در اذن گرفتن از شوهر، رعایت احتیاط مطلقاً (صورت مزاحمت با حق زوج و عدم مزاحمت) استجاب دارد. ۲- هم چنین در مسأله نذر بیان شد که قول به تفکیک بین نذر در

۱. موارد لزوم اذن شوهر در فقه اسلامی مهدی ساجدی، غیر جواد موسوی زاده دانشجوی کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق، دانشگاه پیام نور قم ۲- عضو هیئت علمیدانشگاه پیام نور قم (مقاله)

امور مالی و غیر مالی، قول قوی است بدین معنا که شرعا اختیار نذر در امور مالی به شوهر سپرده شده و با نهی او نذر منعقد نمی‌گردد و باطل است ولی نذر زن در امور غیر مالی در صورت عدم تنافی با حق شوهر نیاز به اذن نداشته و صحیح است. ۳- در مسأله قسم هم حق منع شوهر به ملاک منافات با حق زوج است ۴- در مسأله منع از تصرفات اقتصادی نتیجه‌ای که حاصل شد این بود که اختیار چنین تصرفاتی در دست زوجه است، مگر تصرفی تصور شود که منافی حق شوهر باشد که البته تصور آن بعید به نظر می‌رسد. آیا اذن شوهر لازم است یا عدم نهی او به عنوان اذن محسوب می‌شود؟ اگر چه لسان روایات در این باره، بیان لزوم استیذان است، لکن متبادر به ذهن از لزوم اذن در این روایات، جلب موافقت شوهر ولو در حد مطلع شدن زوج از فعل زوجه و عدم نهی او از انجام آن است و در واقع باید گفت عدم نهی زوج در جایی که حق منع شرعا برای او ثابت است یکی از مصادیق اذن او محسوب می‌شود. (۲۸، ۲۵، ۲۶).^۱

بخش پنجم: حقوق زن بر شوهر

۱- تربیت دینی خود و خانواده: (قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا) (تحریم، آیه ۶) خود و خانواده خود را از آتش قهر الهی حفظ کنید. بنابر این آیه، وظیفه مرد حفظ خود و خانواده از جمله همسر، از گناه و معصیت بوده و مسئولیت اجرای موازین شرعی در خانواده به عهده مرد گذاشته شده است. البته این وظیفه همان فرائض امر به معروف و نهی از منکر است که باید شرایط آن در نظر گرفته شود

۲- حسن معاشرت: (وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ) (نساء، آیه ۱۸). با آنان (زنان) به نیکویی رفتار کنید. کلمه معروف در رابطه با امور مربوط به زن در دائره زوجیت ۱۱ بار تکرار شده است که اهمیت این برخورد را می‌رساند. برخورد شایسته یکی دیگر از وظایف مرد است.

^۱ حقوق و تکالیف زوجین و مقایسه تطبیقی، متون مذهبی از قرآن و کلام اهل بیت علیه اسلام. مشخصات کتاب: سرشناسه: وصلفی، منصوره ۱۳۳۹ / مشخصات نشر: قم: منشوره وصلفی: آستان مقدس قم، انتشارات زائر، ۱۳۸۹ (بازار کتاب قائمیه اصفهان)

بنابراین، بر مرد جایز نیست با آزار و اذیت زن، به خواسته‌های خود برسد. رعایت حقوق شرعی زن و رفتاری خوش و منصفانه، از مصادیق برخورد شایسته است که رابط‌های موذت‌آمیز را ایجاد مینماید.

۳- پرهیز از زورگویی و ظلم در صورت تمکین زن: چنانکه اطاعت کردند (در امر زناشویی) دیگر بر آنها حق هیچ‌گونه ستم ندارید (فَإِنْ أَطَعْتُمْ فَلَائِبُوا عَلَيْهِمْ سَبِيلًا) (نساء، آیه ۳۴) هیچ‌گونه سلطه زور مدارانه و همراه با زیاده خواهی نباید از سوی مرد بر زن اعمال گردد. در اسلام شوهر حاکم و زن محکوم و زیردست نیست. خانواده نباید محال‌الظلم و قدرت طلبی‌های مرد قرار گیرد.

۴- پرهیز از آزار برای چشم پوشی از حق خویش: (وَلَا تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ) (طلاق، آیه ۶) بر آنها تنگ‌نگیرید و آزار ندهید. بنابر این آیه، مرد نباید در دادن مهریه و نفقه و سایر حقوق زن، بر وی سخت گرفته و به آزار و اذیت وی پردازد، تا از حقوق خود چشم پوشی نماید.

۵- تکیه گاه و سامان دهنده زندگی زن: (الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ) (نساء، آیه ۳۴). یعنی سامان دهنده زندگی زن. مرد تکیه گاهی است که همسر به قوامیت و تدبیر و گرداندگی او تکیه می‌کند، برتری مرد از جهت نفق‌های است که به زن می‌دهد، بنابر این دایره قوامیت محدود به رابطه زوجیت است، زیرا در آیه مذکور علت قوامیت نشوز و نفقه ذکر شده است که این دو عامل فقط در رابطه زوجیت تحقق‌پذیر است. از آنجا که سنخ قانونگذاری در فرهنگ اسلامی بر پایه عدل و احسان است انَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ، لذا ریاست مرد در خانواده نیز بر همین اساس شکل می‌گیرد. چنانکه کونوا قوامین بالقسط، قوامیت را به قسط و عدل می‌خواهد.

۶- پرداخت نفقه و میزان آن: در استحقاق زوجه نسبت به نفقه شرط این نیست که فقیر باشد، و بر شوهر واجب است، نفقه زن را پردازد و هر چند زن توانگرتر از مرد باشد. دادن نفقه و هزینه زندگی انسانی به یکی از سه سبب واجب است ۱. زوجیت ۲. قرابت ۳. مالکیت

مثل حیوانات دادن مخارج زندگی زن بر شوهر وقتی واجب می‌شود که زن در عقد دائمی شوهر باشد و اما زن غیر دائم واجب النفقه شوهر نیست، شرط دیگر این وجوب این است که زن در اطاعت شوهر باشد، بنابر این زن ناشزه حق نفقه ندارد. اگر زن مرتده شود، تکلیف دادن نفقه از شوهر وی ساقط می‌گردد. برای نفقه از ناحیه شرع، اندازه‌های معین نشده، بلکه مکلف را موظف (نظر امام خمینی قدس سره) در میزان نفقه بر این است که نموده به اینکه هر چه زن نیازمند است از طعام و خورش و جامه در رختخواب و فرش و منزل و خدمتکار و آلات مورد نیاز در شرب و طبخ و تنظیف و غیره را برایش فراهم کند. بهتر است در تعیین معیار جنس و مقدار شئونات زن و حال امثال این زن و حال و متعارف در آن شهر ملاحظه شود.

۷- هزینه زندگی: زوجه در هر روز مالک زندگی آن روز است که بر عهده شوهرش می‌باشد و نفقه هر روز او عبارت از آن مقداری است که چیزی از آن برای فردای آن روز باقی نماند، اگر بماند ملک شوهر است. زن می‌تواند در هر روز این مقدار نفقه را از شوهر طلب کند و شوهر اگر با وجود تمکین زن، ندهد و آن روز سر برسد، به صورت دین و بدهکاری به ذمه شوهر ثابت و مستقر می‌شود.

۸- نفقه لباس: در مسئله جامه تنها حقی که زن بر گردن مرد دارد، این است که او را بپوشاند، حال یا به لباسی که ملک خود شوهر باشد و یا لباسی که شوهر آن را اجاره یا عاریه کرده باشد، و این حق را بر شوهر ندارد که جامه را ملک او کند، و اگر جامه‌های برایش آورد که عاده مدّت زمانی کار میکند و زن آن را پوشیده، و قبل از گذشتن آن مدّت پوشیده شد و یا به سرقت رفت بر شوهر واجب است، لباس دیگر برای او تهیه کند و به او بدهد و اگر آن مدّت گذشت و جامه هنوز سالم و مطابق حال زن، باقی بود زن نمی‌تواند مطالبه جامه‌های دیگر کند. اگر در خلال این مدّت زن از استحقاق خارج شود یا به دلیل مردن و یا بخاطر نشوز و یا طلاق آن جامه اگر باقی مانده باشد به مالک که شوهر است بر می‌گردد. همین حکم در فرش و رختخواب و هر اثاث و آلاتی که شوهر به عنوان نفقه به زوج‌هاش

داده تا با بقاء عین آن، از آن استفاده نماید، جاری است زن تنها حق استفاده از آن را دارد، وقتی استحقاق به یکی از علت‌های فوق از بین برود، شوهر می‌تواند آنها را پس بگیرد، مگر آنکه ملک او کرده باشد بنابر این، طلا و جواهراتی که مرد بر همسر خود می‌دهد، اگر در مالکیت او قرار نداده باشد از آن شوهر می‌باشد.

۹- نفقه طعام: نفقه مربوط به طعام به دو صورت در اختیار زوجه قرار می‌گیرد، یکی اینکه زوجه، مانند سایر نان خورهای مرد در خانه شوهر و و یک طریق دیگر، اینکه، پول و یا مواد خام غذایی را به او بدهد تا خود، سر سفره شوهر و با سائر عائله او بنشیند و غذا بخورد هر چه می‌خواهد درست کند، شوهرش حق ندارد زن را ملزم کند به این که سر سفره او غذا بخورد، و زن حق دارد قبول کند و از او بخواهد، خرجاش را به دست خودش بدهند تا با آن هر معامل‌های که خواست انجام دهد. اگر زن نحوه اول را پذیرفت و با شوهر و متعلقات او غذا بخورد، تکلیف از شوهر ساقط می‌شود و زن نمیتواند از بابت غذا چیزی از برخی شوهران مسلمان، که دیر به خانه می‌آیند همسر خود را ملزم به گرم کردن غذا و نشست‌سفره می‌نمایند و این عمل را از مصادیق تمکین می‌دانند

۱۰- پرداخت مهریه: (وَآتُوا النِّسَاءَ صَدَقَاتِهِنَّ نِحْلَهُ فَإِنْ طِئِنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيئًا) (نساء، آیه ۴) و مهریه های زنان را بدهید در حالی که آن عطیه‌های از جانب خدا به ایشان است، پس اگر چیزی از مهر خود را از روی رضا و خشنودی به شما بخشیدند برخوردار شوید که آن شما را حلال و گوارا خواهد بود. زن با تمام شدن عقد نکاح مالک مهریه می‌شود، لکن نیمی از آن در همان هنگام ملک مستقر می‌شود و نیم دیگر موقوف بر مطلق دخول است. (۱۰۷، ۱۰۶، ۱۰۵، ۱۰۴، ۱۰۳، ۱۳۵)^۱

^۱ حقوق زوجین در اسلام، نویسنده فاطمه نجفی پازوکی / منبع: وادرسی ۱۳۷۸ شماره ۱۷۱ پرتال جامع اسلامی

بخش ششم: حقوق مشترک بین زوجین

همچنان که زوجین هر کدام نسبت به همدیگر وظایف مخصوص دارند وظایف مشترک نسبت به یکدیگر هم دارند که باید رعایت کنند تا زندگیشان دوام زیادی داشته باشد و سر مسائل بی اهمیت و جزئی پایه هایش سست نشود:

۱- حسن معاشرت: پیامبر اکرم (ص) می فرماید: کامل ترین مومنان از حیث ایمان، خوش اخلاق ترین آنهاست و شایسته ترین شما آنهایی که با زن هایشان، خوش رفتارترند. قانون مدنی در ماده (۱۱۰۳) آمده: زن و شوهر مکلف به حسن معاشرت با یکدیگرند. با توجه به روایت فوق و قانون مدنی، درمیابیم که زندگی باید بر مبنای رحمت و خوش رفتاری باشد. زن و شوهر باید با خوش رویی و مسالمت با یکدیگر زندگی کنند و بدون داد و فریاد و ناسزاگویی و مجادله روزگار را سپری کنند. (۹/۷،۶) اگر زن و شوهر بتوانند با یکدیگر صحبت کنند و رازهای خود را بیان کنند و با گفتگو کردن به همدیگر کمک کنند دیگر برای هم صحبت پیدا کردن و معاشرت به فضای مجازی روی نمی آورند، مخصوصا بانوان که بیشتر از آقایان صحبت می کنند و تعریف کردن و مشورت کردن را بیشتر از آقایان دوست دارند.

۲- همکاری در جهت حفظ و تکریم مبانی خانواده: (۹/۷،۶) زن و شوهر اگر بتوانند با داشتن تعادل اخلاقی و حفظ آرامش و صبر همدیگر را در سختی ها و شادی ها همکاری و همراهی کنند بنیان خانواده قطعا در هنگام مواجهه با ناهمواری روزگار کم تر طعم تلخی را حس می کنند و این حس همکاری در فرزندان هم تقویت می شوند و افراد خانواده برای حل مسائل خود به افراد ناشناخته در فضای مجازی روی نمی آورند و حس دوستی در بین اعضای خانواده بیشتر احساس می شود و اگر کمبود این امر مهم در خانواده حس شود، در ب های فضای مجازی روبروی خانواده باز می شود و مشکلاتی را برای هر فرد خانواده ایجاد می کنند.

۳- همکاری در جهت تربیت فرزندان: اسلام در این باره همیشه تاکید فراوانی داشته است مثل: پیامبر اکرم (ص) می فرماید: فرزند صالح گلی از گل های بهشت است. (۹/۷،۶) پدر و مادر

می توانند با پرورش فرزند صالح نام نیک از خود به یادگار بگذارند و فرد مفیدی به جامعه تحویل دهند و در زمان پیری از فرزندان صالح خود بهره ببرند. مطمئن برای تربیت فرزند شایسته نیازمند صرف وقت و حوصله است، بنابراین مادر و پدری که وقت خود را صرف رفتن به دنیای مجازی می کنند و آنها را از زندگی و فرزندان خود دور می کنند و باعث می شود زمان کم تری به دنیای حقیقی خود بدهند، پس فرزندان کمبودهایی را تجربه می کنند و در نتیجه آنچنان که می خواهند فرزندان شایسته و صالح پرورش نمی یابد مانند گلی که اگر به آن توجه نشود زود پژمرده می شود و آب دادن بعد از آن دیگر فایده ای ندارد.

۴- سکونت مشترک: (۹/۷،۷) زن و مرد زمانی که با هم ازدواج می کنند هدفشان مستقل شدن و رفتن به منزل مسکونی خودشان است و ازدواج هم همین معنا را دارد و جدا زیستن زن و مرد معنی خودش را از دست می دهد. (در قانون مدنی ماده ۱۱۰۸): زنی که از زندگی با همسرش در یک خانه امتناع می کند، حق نفقه ندارد و شوهر می تواند در برابر تخلف او از دادن نفقه امتناع کند.

۵- وفاداری: در فرهنگ اسلامی ما، رابطه ی آزاد زن و مرد در هر حالی ممنوع است و در موردی که زنی شوهر دار باشد یا مردی که ازدواج کرده باشد، اگر رابطه ی نامشروع با دیگران داشته باشد، گناه او بیشتر و زشتی کارش نیز روشن است. (۹/۷،۷) زن و شوهر اگر حس وفادار بودن را از دست دهند و حس امتحان کردن همدیگر را بدست آورند باعث اضطراب و حالت روحی های نامساعد می شود و این تا جایی پیش می رود که منجر به طلاق می شود. متأسفانه بیشتر اوقات خیانت از طریق فضای مجازی، که می توانند در اثر رعایت نکردن وظایف مختص و مشترک زوجین روی دهد یا از روی غفلت و کوتاهی طرفین نسبت به اینکه چه می کند و مشغول چه برنامه هایی هستند روی می دهد. فضای مجازی گاهی می تواند تاجایی پیش رود که صحبت با نامحرم را در زندگی مشترک خیانت جلوه ندهد و چون نامش مجازی می باشد گویی مشکلی درست نکند اما همین صحبت کردن ها می تواند طرفین را کم کم از همدیگر جدا کند و حس وفاداری را روز به روز کم رنگ تر کند تاجایی که آن را از بین ببرد.

بخش هفتم: وظایف زن و شوهر در خانواده

تعالیم اسلام در قرآن و متون دیگر نشان می‌دهد که خانواده در اسلام به عنوان یک واحد اجتماعی در نظر گرفته شده است و چیزی بیش از مجموعه افرادی است که آن را تشکیل می‌دهد. برخی شواهد این امر عبارت‌اند از: مسئولیت افراد در قبال خانواده به علاوه تاثیری که این محیط بر همه اعضای خود می‌گذارد؛ برای نمونه، در قرآن سعادت اخروی فرد در کنار خانواده او مورد توجه است و خداوند از انسانها می‌خواهد نه تنها خویش، بلکه خانواده را از گرفتاری و عذاب اخروی محافظت کنند و یا خداوند به پیامبر (ص) وحی میکند و (که خاندانت را به نماز فرمان ده) و نیز در آیاتی دیگر به تاثیر رفتار فرزندان در تعالی معنوی افراد اشاره شده است حساسیت پیامبران نسبت به خانواده خود و هدایت آنها. از جمله دلایلی است که ارتباط و تاثیر متقابل اعضای خانواده را نشان می‌دهد این ارتباط متقابل به حدی است که گاهی پیامبران برای اعضای خانواده خود طلب آموزش و نجات می‌کردند و چون این اعضا بر گمراهی خود اصرار مینمودند، خداوند این پیامبران را به خاطر طلب آموزش اعضای خانواده خود، ملامت می‌کرد. با توجه به حساسیت و اهمیت نقش خانواده، تعالیم اسلام برای همه اعضای خانواده وظایف و مسئولیتهایی قرار داده است و کوتاهی هر فرد در ایفای مسئولیتهای و ادای حقوق دیگران، مؤاخذه در دنیا و آخرت را به دنبال خواهد داشت. در تعالیم اسلام، وظایف زن و شوهر نسبت به هم، وظایف متقابل والدین و فرزندان و وظایف فرزندان نسبت به یکدیگر معین شده است.

بخش هشتم: روابط مناسب زن و شوهر در خانواده:

یکی از وظایف زن و شوهر همفکری و هماهنگی بودن برای پیمودن مسیر سعادت و کمال است و با توجه به این که زن و شوهر هر کدام قبل از ازدواج، باورها، ارزشها و تربیت خاصی داشته‌اند و این ارزشها و عقیده‌ها به مرور زمان و شاید از ابتدای اجتماعی شدن در خانواده شکل گرفته است و به عنوان بخش زیرین شخصیت آنها محسوب میشود، این نوع عقاید به سختی قابل تغییر است؛ به همین جهت، برای حصول توافق باید هر یک از زوجین به

مرور زمان بخشی از افکار، ترجیحات و فردیت و حتی بخشی از حقوق مستقل خود را کنار بگذارند و محدودهای را برای افکار طرف مقابل بپذیرند و با مشورت و مذاکره، نظریات خود را مکمل یکدیگر قرار دهند. مهارتهای لازم برای این فرایند (برون سازی متقابل) و (مکمل بودن) است. زن و شوهر باید الگوهایی پدید آورند که بر اساس آنها هر یک عملکرد دیگری را در بسیاری از زمینه ها حمایت کند. مجموعه زن و شوهری میتواند راه گزینی برای استرسهای جهان خارج و چهارچوب تماس با سایر نظامهای اجتماعی باشد. زن و شوهر میتوانند در روند برون سازی متقابل، وجوه خلاق ولی نهفته همسر خود را فعال و بهترین ویژگیهای یکدیگر را تقویت کنند؛ البته ممکن است زن و شوهر وجوه منفی یکدیگر را نیز فعال کنند، یا به جای قبول همسر خود به همان صورتی که هست، قواعد تازه‌ای را بر او تحمیل کنند. زن و شوهر با حمایت از یکدیگر با مسائل خانواده بهتر میتوانند برخورد کنند و خانواده را محل امنی برای مقابله با فشارهای زندگی اجتماعی قرار دهند. ارتباط زن و شوهر باید آسان و بدون تکلف باشد. در غیر این صورت هر یک از زن و شوهر ممکن است به دنبال فضای آزادتری برای انجام فعالیتها و تحقق اهداف خود باشند و همین امر به وحدت و انسجام خانواده آسیب میرساند، و حتی ممکن است خانواده را به فروپاشی بکشاند. (زن و شوهر باید بتوانند افکار یکدیگر را بیان کنند و با گفتگو کردن بیشتر همدیگر را بشناسند تا بتوانند روی خود و فرزندانشان مسلط باشند. اگر زن و شوهر دائما وقتشان را روی فضای مجازی بگذارند قطعاً نمی‌توانند تسلطی را که برای برون رفت از مسائل خانواده است را داشته باشند و شخصی در دنیای مجازی جایگزین اعضای خانواده می‌شود که او را محرم خود می‌داند و تفکرات و عقاید خود را برای او بیان می‌کنند و سبب می‌شود شناخت اعضای خانواده نسبت به یکدیگر کم تر شود).

بخش نهم: ارتباط کلامی و غیر کلامی بین زن و شوهر

ارتباط کلامی، امری مهم و حساس در زندگی دو همسر است؛ چرا که آنان از این طریق، احساسات و مشکلات خود را بیان کرده و به آرامش دست مییابند. البته زنان معمولاً بیشتر از

مردان تمایل دارند احساسات و مسائل خود را به صورت کلامی بیان کنند؛ از این رو هر خانواده باید ساعاتی را به برقراری ارتباط کلامی اختصاص دهند. مراجعات به مراکز مشاوره نشان می‌دهد کاهش ارتباط کلامی موجب دوری زن و شوهر میشود و افزایش چنین ارتباطی موجب میشود زن و شوهر، به هم نزدیکتر شوند و ارتباط عاطفی آنها عمیقتر گردد. به جهت اهمیت ارتباط کلامی، تعالیم اسلام عوامل تقویت و همچنین آسیب زای آن اشاره کرده است؛ چنانکه روایت شده است: (زیبایی زیر زبان است) امام سجاد (ع) نیز فرموده است: (گفتار خوش، ثروت را زیاد، روزی را وسیع میکند و موجب محبوبیت در خانواده و ورود در بهشت میشود) همچنین اسلام بلند کردن صدا و وعده دروغین، عدم صداقت، کنایه و نیش زبان و دروغگویی را منع می‌کند. در این مورد یا زن از کارگزاران خداوند روی زمین است و برای وی نیمی از پاداش شهید در راه خدا قرار داده شده است موارد دیگری که مرد در اثر مسائل اقتصادی، اجتماعی، یا فردی، دچار استرس، نگرانی‌ها و اضطرابهاست، زن نزدیکترین فردی است که میتواند با ارتباط کلامی، بیشترین حمایت را برای مرد فراهم کند؛ چنانکه در کلمات اولیای دین به این امر اشاره شده است. (اگر ارتباط کلامی بین زن و شوهر با مهر و عاطفه و عشق همراه نباشد تاریخ انقضای زندگی آنان کاهش پیدا می‌کند و این دریچه ی لطف را در کسانی دیگر می‌خواهند پیدا کنند که سبب روی آوردن به دنیای مجازی می‌شود و کم کم به واقعیت کشیده می‌شود و در نهایت منجر به جدایی می‌شود و چون هدف از ازدواج علاوه بر اهداف دیگر ریشه زدن درخت محبت در خانواده است که این امر از طرف زوجین از ابتدای زندگی صورت می‌گیرد و در آینده به فرزندان نشان منتقل می‌شود و همین امر در جامعه توسعه می‌یابد).

تواضع: در روابط غیر کلامی به زن توصیه شده است که در مقابل همسر خویش متواضع و فروتن باشد، به طوری که رفتار، حالات چهره و وضعیت بدنی و نیز لحن کلام او نشانگر برتری طلبی در مقابل همسر نباشد. قرآن کریم درباره برخی صفات زنان شایسته میفرماید: فالصالحات قانتات؛ زنانی هستند که فرمان بر شوهرند. لفظ (قانتات) به معنای سکون و اطاعت کامل داشتن و با فروتنی مطیع بودن است؛ البته تواضع زن ضعف نیست، بلکه یک

ارزش است که قرآن آن را می ستاید. اسلام به مرد نیز دستور میدهد که نباید متکبر و خودخواه باشد، بلکه میفرماید مرد باید به خانواده خود خدمت کند، و در مقام پاداش این خدمت کردن ثواب زیادی را قائل شده است.

عفو و گذشت: یکی از صفاتی که مرد و زن در کانون خانواده باید داشته باشند، گذشت و خطاپوشی است. اگر انسان در محیط خانواده یا جامعه اشتباهات کوچک را نادیده بگیرد و از آنها بگذرد، اثر مناسبی در آن محیط بر جای میگذارد و صفا و صمیمیت را برقرار کرده و کانون خانواده را با حرارت نگاه میدارد. خداوند در قرآن میفرماید: (مومنان همیشه باید بلندهمت بوده و نسبت به خلق، عفو و گذشت پیشه کنند و از بدیها در گذرند، آیا دوست نمیدارید که خدا نیز در حق شما مغفرت و احسان کند که خدا بسیار آمرزنده و مهربان است.)

توسه و رفاه خانواده: یکی دیگر از اموری که در پیوند اعضای خانواده تاثیر بسزایی دارد، توسعه و ایجاد رفاه اعضای خانواده است. در کلمات اولیای دین توسعه بیشتر خانواده از اسباب رضایت خداوند اعلام و تاکید شده است که پدر و سرپرست خانواده هرچه بیشتر برای ایجاد رفاه خانواده همت کند و این امر موجب خشنودی اعضا میگردد و کوتاهی در این امر گاه موجب میشود اعضای خانواده حتی علاقهای به ادامه زندگی پدر نداشته باشد.

توجه نمودن مردان به خواست و علاقه زن و فرزندان: توجه نمودن مردان به خواست و علاقه زن و فرزندان و هماهنگ ساختن خود با آنهاست، بلکه تحمیل میل و خواست خود به خانواده از نشانههای بیماری اخلاقی و رخنه در ایمان فرد است بنابراین، در اختلاف سلیقه در این امور مناسب است که مردها نظر خانواده را بپذیرند و نظر خود را بر آنان تحمیل نکنند. این دستور جزئی رفتاری باعث میشود زن و دیگر اعضای خانواده، احساس هویت مستقل و مثبتی از خود داشته باشند. همین امر به شکوفایی آنها نیز کمک میکند. از سوی دیگر، اگر یکی از زوجین در زندگی خانوادگی همه فکر، کار و اختیار خانواده را به دست خویش بگیرد، همسر و فرزندان خود را از هرگونه تفکر و عمل آزادانه محروم خواهد کرد و هویت

و کرامت آنها را مخدوش خواهند ساخت. (۱۵۶،۵۵،۵۷،۵۸،۵۹).^۱ (مثلاً اگر مرد بداند زن و فرزندانش به درستی از فضای مجازی استفاده می‌کنند مثل کارهای درسی یا دانسته‌های دینی و فرهنگی خود را افزایش می‌دهند یا مهارت‌های عرفی و شرعی تازه مانند تلاوت قرآن و آشپزی و... می‌آموزند و با نامحرمان هم صحبت نمی‌شوند و حریم خصوصی و خط قرمزهای خانوادگی را رعایت می‌کنند و موجب افزایش هزینه‌ی بیش از اندازه‌ی بودجه‌ی خانواده نمی‌شوند، مخالف مرد بی‌دلیل می‌باشد).

بخش دهم: زن و خانواده

خانواده، در نظام تربیتی اسلام جایگاهی ویژه دارد. این کانون، محلی برای تربیت، پرورش و رشد ویژگی‌های انسانی و مبدأ ظهور عواطف انسانی و رکن اساسی جامعه است. در این نهاد، خوی‌های اصیل انسانی شکل می‌گیرد و ویژگی‌های ستوده و فضیلت‌ها و مکارم عالی رشد می‌باشد. کسی که اعضای این نهاد را با تدبیر، دلسوزی و ابراز عواطف به آرامش و رشد می‌رساند و نقش مهم و محوری دارد، زن است زن در خانواده، وظایف بسیار مهم و حیاتی چون همسرداری و مادری را بر عهده دارد و با ایفای این دو نقش می‌تواند برای خانواده، آرامش و سلامت روانی به ارمغان آورد. رهبر انقلاب، تشکیل نهاد ارزشمند و سالم خانواده را ضروری می‌داند. از نظر اسلام، خانواده یک رکن بزرگ است. اگر سالم باشد و تربیت آن، درست باشد، در پیشرفت کار جامعه به صورتی که اسلام می‌خواهد، اثرگذاری زیادی دارد. اسلام می‌خواهد این کانون تشکیل بشود و به وجود بیاید. به باور رهبر عزیزمان، زن در کانون خانواده نقشی مهم و محوری دارد. از این رو، تأکید می‌کند: با توجه به اساسی بودن پشتیبانی سالم کانون خانوادگی در رشد کودک، باید برای استحکام بیشتر خانواده و جلوگیری از شیوع و افزایش طلاق که به بی‌پناهی کودکان منجر می‌شود، همه‌گونه هماهنگی در زمینه‌های اجتماعی و قضایی فراهم آید و خصوصاً دست اندرکاران مسائل

^۱ تفسیر موضوعی قرآن و پژوهان، مشخصات کتاب: سرشناسه: تفسیر علی عنوان و نام پدیدآور: قرآن و هنر تفسیر موضوعی و ویژه جوانان (۱) خطا مورب علی تفسیر مشخصات نشر: قم: انتشارات پژوهشی‌های تفسیر و علوم قرآن ۱۳۸۶. مشخصات ظاهری: ۲۸۵ ص (بازار کتاب قائمیه اصفهان).

تربیتی در مورد شیوه پرورش کودکان و اهمیت و اصالت آن از آموزش مستمر به خانواده ها غافل نشوند. (۱۱۶، ۱۱۵، ۱۱۴، ۱۳۲)^۱ (با توجه به این نقش های مهم زن در خانواده که در دین اسلام بسیار به آن توجه دارد و رهبر معظم انقلاب هم به این نکته اهمیت می دهند، چون این امر در جامعه تاثیر گذار خواهد بود و اجتماع را افرادی که زنان تربیت می کنند شکل می دهد و مردانی که به خوبی کار میکنند در فن و حرفه ی خود از آرامش در خانه و همسراری مناسب زنانشان است، این نشان دهنده خواهد بود که زن ها وقت کافی برای خانواده شان اختصاص می دهند و خانواده را به سوی موفقیت پیش می برند و یا به فضای مجازی نمی پردازند یا آنچنان که به خانواده شان لطمه نزنند، زمان کمی را به این دنیا می دهند به طوری که از محیط شیرین خانوادگی و وظایفشان دورشان نکند.)

بخش یازدهم: تاثیر فضای مجازی بر زنان و خانواده

فضای مجازی با وجود آسیب هایی که می تواند داشته باشد، گاهی می تواند نکات مثبت برای زنان داشته باشد مانند:

۱- فرصت های آموزش مجازی: زنان که پیش از این به دلیل مسولیت های مختلف و نگهداری از فرزندان و کارهای خانه از فضای آموزش و یادگیری دور بود بوده اند، اکنون فرصتی برای آن ها فراهم شده است تا در منزل و در کنار کارهای روزمره ی خود و از طریق فضای مجازی و اینترنت بتوانند در عرصه های مختلف آموزشی قدم مثبت بردارند. (مثلا در فضای مجازی کانال های آموزش درسی و هنری از قبیل زبان و آشپزی و گلدوزی و.. وجود دارد که زنان می توانند استفاده کنند)

۲- افزایش آگاهی های اجتماعی و فرهنگی: فضای مجازی برای زنان افزایش سطح آگاهی و فرهنگی و اجتماعی آنان به واسطه تبادل نظرهای مجازی است. همچنین چون در این فضا دسترسی به اطلاعات محدود به زمان و مکان نیست و توزیع اطلاعات در سطح وسیعی انجام

^۱ معماران تربیت: منزلت زن از دیدگاه اسلام و رهبران انقلاب اسلامشناسه: جوهری شکبیا ساوات / تهیه کننده مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما مشخصات نشر: قم دفتر عقل، ۱۳۸۷ (بازار کتاب قائمه اصفهان).

می‌گیرد منبع مناسبی برای دستیابی زنان به منابع بی‌شمار به حساب می‌آید. (مثلا در کانال های آموزش های نکات بهداشتی و زیبایی یاد بگیرند که در خانه ایشان برای پاکیزگی بیشتر و چیدمان به کار برند و خودشان و افراد خانواده‌شان هم برای خود به کار برند و فرهنگ های متفاوت را از طریق صفحات شهرشناسی های مختلف یاد بگیرند و برای رفتن سفر همراه خانواده به کار برند)

۳- ارتباط و تعامل اجتماعی با دوستان: اینترنت و فضای مجازی جهان را به دهکده ی کوچکی تبدیل کرده است که ارتباط و تعاملات اجتماعی را از پیش آسان تر و میسر تر کرده. فضای مجازی این فرصت را به زنان می‌دهد که به راحتی با دوستان دور و نزدیک خود ارتباط برقرار کنند و از طریق این تعاملات روحیه ی اجتماعی خود را تقویت کنند. (مثلا پدر و مادر یا دوستانشان در شهر دیگری هستند، می‌توانند با پیام دادن یا برقرار کردن تماس تصویری از دلتنگی در بیایند)

۴- اشتغال و ارتقای مهارت های حرفه ای: بسیاری از زنان به دلیل محدودیت های موجود برای فعالیت های حرفه ای و اشتغال، به منظور درآمد زایی از فضاهای مجازی و اینترنت استفاده می‌کنند. آن‌ها محصولات خود را از این طریق به مشتریان عرضه می‌کنند و سهم به‌سزایی در ایجاد درآمد برای خانواده ایفا می‌کنند. (مانند زنانی که خدمات آشپزی ارائه می‌کنند می‌توانند با اشتراک گذاشتن غذاهای خود در صفحات کاری مخصوصشان به فروش برسانند یا زنانی که درسی را آموزش می‌دهند با تبلیغ آن می‌توانند شاگرد جذب کنند و از این راه به امرار معاش خانواده کمک کنند)

۵- افزایش انگیزه مشارکت اجتماعی: توزیع هرچه بیشتر و وسیع اطلاعات در سطح جامعه برای فراهم آوری امکان مشارکت شهروندان در فعالیت های اجتماعی از پیش شرط های شاخص های تحقق دموکراسی محسوب می‌شود. از این روی می‌توان گفت از بین ابعاد سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی، زنان در فضای مجازی بیشتر ابعاد اجتماعی را دنبال

می‌کنند و این می‌تواند انگیزه‌ای برای افزایش مشارکت اجتماعی آنان باشد. (۱۳،۷).^۱ (مثلاً انجمن‌های مربوط به امور زنان باشد اطلاع پیدا کنند و در آن‌ها حضور به عمل برسانند) (و اینکه با مراقبت از حریم خصوصی و داشتن خط قرمز و حد و مرزها و استفاده‌ی مناسب و شرعی و لطمه‌نزدن به خانواده و امور دنیای واقعی و کاربرد از این فضا در راستای تکامل می‌شود فضای مجازی به خوبی بهره‌برد). حال با توجه به نکات مثبت بیان شده، فضای مجازی روی تلخ و منفی هم برای زنان دارد که گاه باعث می‌شود به همین دلایل خود زنان یا به خواست همسرشان از این دنیا دوری کنند. این نکات منفی عبارتند از:

۱- فردگرایی خودآگاهانه: آن‌چه که در فضای مجازی بسیار مشهود است گسترش اهمیت فرد و حیطه خصوصی در برابر جمع و حوزه عمومی است. افراد در فضای مجازی در عین حال که در جماعات می‌توانند حضور داشته باشند؛ اما چون می‌توانند هویت واقعی خود را پنهان کنند، می‌توانند در همان حال خود را جدا از دیگران و تنها حس کنند، این ویژگی باعث تقویت توانایی و قابلیت‌های فردی مشخص شده است و او را قادر می‌کند تا پنهانی‌ترین روح و شخصیت خود را به فعلیت برساند. اجتماعی هستند. این تکثر فرهنگی به طور قطع ارتباط معناداری با گسترش ارتباطات انسانی که سهم قابل توجه آن مرتبط با عضویت‌های جدید در جوامع مجازی است.

۲- موقتی بودن ارتباط‌ها و پیوندها: همه چیز در فضای مجازی موقتی است، هیچ تضمینی برای ادامه فعالیت و کنش یک عضو در یک جماعت مجازی وجود ندارد و به همین جهت هیچ احساس مسئولیتی درباره یکدیگر ندارند و تنها به شکلی عاطفی، لحظه‌ای و هیجانی شکل می‌گیرد و تصمی‌گیری می‌شود.

۳- هنجارشکنی در اینترنت: فضای مجازی به علت مبهم بودن هویت‌ها، نبود ارتباط چهره به چهره و نبود هرم قدرت، محیط بسیار مساعدی برای تخطی از هنجارها و ارزش‌ها و کج

^۱ تأثیر فضای مجازی برخسوت علیه زنان نویسنده مریم مقدم، منبع ← آفاق علوم انسانی سال اول شهریور ۱۳۹۶ (پرتال جامع علوم انسانی)

روی های اخلاقی و عقیدتی است. این انحرافات می تواند نظر گپهای جنسی، وارد شدن به سای تهای مستهجن و پورنوگرافی و ایجاد وبلاگ و قرار دادن منوی غیر اخلاقی باشد.

۴. کاهش روابط اجتماعی واقعی: جذابیت فضای مجازی به حدی است که کاربران در ابتدای دسترسی به اینترنت ساعت ها به روی آن نشسته و متوجه گذشت زمان نمی شوند. (این امر باعث می شود افرادی که نزدیکشان هستند را نادیده بگیرند و صمیمیت بینشان از بین رود و دنیای واقعی را با آدم های واقعی را آنگونه که قبل وابستگی فراوان به فضای مجازی داشته باشند از دست بدهند مانند زن و شوهران که باعث می شود فضای مجازی باعث می شود کمتر به هم توجه کنند و حالت یک حاله روی ارتباط دوستانه و صمیمیشان را بگیرد.)

۵- هرج و مرج و بی نظمی: هرگونه اقتدار خطر ابنا به استبداد را دارد اما در برابر آن حذف اقتدار نیز باعث تنازع و درگیری ها شده و به چیزی ختم می شود که آنارشیزم اینترنتی نامیده می شود. ماهیت آنارشیک یا حداقل ساختار نیافته شبکه ها مفهوم سلسله مراتب را در آن ها دشوار می کند. ویژگی مشترک که جماعت و سلسله مراتب را به هم پیوند می دهد مفهوم هویت است. که نه تنها درک شخص از خود، بلکه شخص از دیگران است؛ لذا با وجود هویت های غیر واقعی و چندگانه چیزی به نام سلسله مراتب قدرت نمی توان ایجاد کرد. مورد دیگر حجم عظیمی از اطلاعات در فضای مجازی است که بدون مدیریت به هرج و مرج تبدیل می شود. واقعیت دیگر فضای مجازی مضمحل شدن فضای خصوصی انسان هاست که حس امنیت را در افراد پایین خواهد آورد و افراد و گروه های نفوذگر توانایی خود را در حضور در خصوصی ترین جنبه های زندگی انسا نها به نمایش خواهند گذاشت.

۶- خشونت: زنان در فضای مجازی توقع دارند که محیط آرامی را تجربه کنند و وقایع ناگوار را کم تر ببینند و تجربه نکنند. اما در این فضا گاه برخورد می شود که داستان های تجاوز به زنان وجود دارد و این امر باعث می شود که زنان با توجه که حساس هستند روحیشان خراب شود و روی اعصاب آنان تاثیر بگذارد.

۷- آزار جنسی: در کنار خشونت، آزار جنسی، پدیده دیگری است که در دنیای اینترنتی نصیب زنان شده به شکل است. در فضای مجازی، برخی کاربران رکیک و آشکار به مسائل جنسی می پردازند که باعث برانگیختن زنان می شود و با شوخی های نامناسب موجب رنجش خاطر آنها می شوند و حتی در بعضی محیط های اینترنت، زنان آمار آزار جنسی قرار می گیرند. نتیجه خشونت و آزار جنسی در دنیای مجازی، سلب امنیت از زنان است، یکی از کاربران زن می گوید: ((به گونه ای باور نکردنی دچار بدبینی شده بودم، می خواستم اطمینان یابم که درهای ساختمان کوچک ما همواره بسته است، تمرین خود پدافندی می کردم))

۸- تحقیر منزلت (گاه جنسیتی به زنان در فضای مجازی): در کنار خشونت، آزار جنسی و ناامنی، آزارهای حیثیتی و تحقیر منزلتی، پدیده دیگری است که با برنامه از پیش تعیین شده، یا بدون برنامه و تفننی عاید زنان می گردد. (۱۴,۶,۷,۸) همان طور که در تمامی سطح جامعه به خصوص جوامع پدر سالار و دیکتاتوری نگاه جنسیتی حاکم است، فضای مجازی نیز از آن مسأله مستثنی نیست. بسیاری از زنان کاربر شبکه های مجازی به دلیل نگاه جنسیتی از سمت کاربران مرد، با اسم های مستعار یا بدون عکس در این فضاها فعالیت می کنند تا از خشونت ها و آزارهای کلامی در امان بمانند. هجوم کاربران مرد به صفحات اجتماعی زنان و فحاشی یا تخریب شخصیت آن ها سبب شده است بسیاری از زنان صفحات اجتماعی خود را مسدود کرده و از فضای مجازی کناره گیری کنند. در مواردی هم جک ها و صحبت های رکیک جنسی در حضور زنان باعث تخریب شخصیت و اعتماد به نفس آن ها می شود که تمامی این ها ناشی از نگاه جنسیتی به این موضوع می باشد (۱۰/۱۳,۸)

فضای مجازی تاثیراتی هم بر روی خانواده دارد. مثل: ۱- حریم خانواده، آماج چشمان نامحرم: امروزه با توجه به دسترسی آسان به فناوری های جدید و توانایی بالای این ابزارها در تصویربرداری و گرفتن عکسهای حرف ای تر، افراد برای به کار گیری چنین وسایلی ترغیب شده اند. قطعاً بایشرفت های صنعتی، فرهنگ استفاده و به کار گیری از وسایل پیشرفته هم، همراه خود آنها وارد زندگی انسان ها می شود. این در حالی است که عد های

نیز به تبع این پیشرفت‌ها در صدد سوء استفاده و شکستن حریم خصوصی افراد دیگر بر می‌آیند. اولین نکته و خطر، متوجه خانواده‌ها و والدینی است که درباره استفاده از این پیشرفت‌ها کم اطلاع هستند. نوجوانان و جوانان به تناسب شرایط زمانی دوران خود، با جدیدترین فناوری‌ها ارتباط دارند و نحوه تعامل و استفاده از آن را به خوبی می‌دانند. با گسترش روزافزون فناوری و ارائه انواع فناوری‌های جدید درباره رایانه و نیز گویش‌ها همراه، بسیاری از افراد از چگونگی روند ارائه این فناوری‌ها و نیز حتی ابزارها و برنامه‌های موجود روی گوشی کودکان و نوجوانان خود چگونه آگاهی ندارند. گاهی بسیاری از نوجوانان و جوانان از ناآگاهی والدین سوء استفاده می‌کنند و اوقات خود را بیهوده در فضای سایبری می‌گذارند که به انواع مفاسد و حتی مشکلات امنیتی آلوده است. اینجاست که نبود مشاورهای درست از جانب والدین سبب آن می‌شود که نوجوانان از روی ناآگاهی و سادگی خود در فضاهایی همچون شبکه‌های اجتماعی به راحتی به دوستان مجازی خود اعتماد کنند و ویدئوها یا تصاویر شخصی و حتی خانوادگی خود را با آنها به اشتراک گذارند. نوجوانان از این نکته غافل‌اند که شخصیت دوستانشان در این فضا کاملاً مجازی است و بسیاری از این افراد، شخصیت واقعی خود را بروز نمی‌دهند. آنان از اعتماد دوستان خود سوء استفاده می‌کنند و حریم شخصی دیگران را زیر پا می‌گذارند؛ اما این مبحث، تنها یک وجه از وجوه چندگانه‌ای است که باعث انتشار و باز نشر ویدئوها و عکسهای خصوصی افراد و خانواده‌ها می‌شود. شکل دیگری که چند وقتی است معمول شده، انتشار فیلم مهمانی‌ها و مراسم خصوصی افراد از سوی خود آنها آن هم به صورت آگاهانه است! عمده‌ترین دلیل برای اقدام افراد به چنین عمل زشت و بدون توجیهی، سرایت تفکرات سکولاریستی و لیبرالیستی از سوی شبکه‌های ماهوارهای است؛ چراکه این شبکه‌ها با سوء استفاده از کم‌توجهی و ناآگاهی افراد درباره مباحث دینی، اخلاقی و اجتماعی، انجام ندادن این گونه کارها را ترجمانی از نگاه متحجرانه و حتی تعصبات جاهلی اعلام می‌کنند ایجاد موج بی‌غیرتی و بی‌عفتی در میان جوانان کشورها از سوی شبکه‌ها و درگاه‌هایی صورت می‌گیرد که قصد استحاله و اضمحلال درونی باورها و فرهنگ آن افراد را دارند. نکته دیگری که در این مسأله

قابل بررسی است، ولنگاری و بی قیدی برخی از والدین درباره چگونگی تربیت فرزندانشان در حوزه های مختلف فرهنگی، دینی و اعتقادی است؛ زیرا اگر والدین در مقام اولین مربیان بچه ها، ابتدایی ترین مسلمات اخلاقی و اعتقادی را برای آنها تبیین و تشریح بکنند، با ورودشان به گستره اجتماع یا دستیابی به شبکه های اجتماعی مجازی، دچار خودباختگی یا کم تربینی نسبت به باورها و داشته هایشان نمی گردند. در این میان تکلیف افراد بزرگسالی که از لحاظ عقل و منطق، چنین اقدامی انجام می دهند، روشن است؛ زیرا ناموس پرستی و غیرت مندی، تنها به انسان ضاحک ناطق تعلق ندارد؛ بلکه در میان حیوانات نیز دفاع از حریم خانواده و افرادش یک امتیاز و شاخصه غریزی محسوب می شود؛ اما با تمام این مباحث، لازم و ضروری است به افراد (احتمالاً ناآگاه) حاضر در شبکه ها و فضاهای مجازی، انذار و تذکر لازم داده شود تا از خطرها و وجوه سوء استفاده در این زمینه آگاهی یابند. خداوند متعال در قرآن کریم با آیه (فأعتبروا یا أولى الأبصار) همه انسان های دارای بصیرت و بینایی را به عبرت آموزی از اتفاقاتی که برای دیگران شکل گرفته است، دعوت می کند تا خودشان گرفتار آن مصائب و مشکلات نشوند. (۱۰، ۶، ۷)^۱

متزلزل شدن روابط خانواده: پیشرفت تکنولوژی سبب دور شدن اعضای خانواده از یکدیگر می شود. به طوری که هریک از افراد خانواده به خاطر مشغول بودن به تماشای تلویزیون یا درگیر بودن با رایانه و اینترنت و بازی های رایانه ای، کمتر وقت یم کنند با یکدیگر بنشینند و صحبت کنند در نتیجه منجر به سرد شدن روابط بین والدین و فرزندان می شود، به گونه ای که آنان کمتر حوصله یکدیگر را دارند. (۲۴۴، ۹۴، ۹۵)^۲ (فضای مجازی یکی از عوامل تاثیر گذار بر روی طلاق می تواند باشد که وقتی زن یا مرد از محبت و خوش رفتاری، یک گوش شنوا و با حوصله و حس حمایتی و حتی غیرت از سوی نفر سومی ببیند که از شخص مقابل

۱. آسیب های اجتماعی در فضای مجازی نویسنده: ← حمید فلاحی - منبع: پایش زندگی خرداد ۱۳۹۳، شماره ۲

۲. فقه و زندگی ۳۳: احکام رایانه و اینترنت، سرشناسه: صادقی، محمود ۱۳۶۲/ به سفارش استاد احیای امر به معروف و نهی از منکر و پژوهشکده امر به معروف و نهی از منکر مشخصات نشر: قم، نشر معروف، ۱۳۹۴. (بازار کتاب قائمه اصفهان)

خود نمی بینند و این نمود از بی توجهی است که می تواند بی توجهی به دیگر مسائل زندگی باشد از جمله اهمیت ندادن به فرزندان و مسائل اقتصادی و... باعث جدایی می شود. امروزه افرادی که به فضای مجازی زیادی وابستگی دارند، اعتیاد به این فضا نام برده می شود که در زندگی افراد مجرد و زندگی متاهلان به طرقتی تاثیر خود را می گذارد. مثلاً فضای مجازی می تواند باعث افت تحصیلی در دانش آموزان یا دانشجویان که زیاد از این دنیا استفاده می کنند بشود. فضای مجازی می تواند باعث ترویج سبک زندگی غربی بشود، این امر هم باعث تاثیر بر توقع افراد شود و سطح خواسته های افراد را از زندگی که دارند بسیار فراتر رود و رویایی فکر کنند و همین امر باعث اختلاف در زندگی های خانوادگی می شود.

بخش دوازدهم: اذن و احکام فضای مجازی برای زوجه (زن)

مقام معظم رهبری بریخ از این فوائد و آسیب ها را ذکر فرموده اند که بعضی از آنها اشاره می شود:

امروز وظایف حوزه های علمیه با گذشت تفاوت های زیاد کرده است. امروز شما ببینید وسایل تبلیغ در دنیا چقدر متنوع شده؛ این طرف دنیا یک نفر جوان پای یک دستگاه کوچک می نشیند و افکار تصورات، تخیلات، پیشنهادهای فکری و پیشنهادهای عملی را از سوی هر کسی (بلکه هرناکسی) از آن طرف دنیا دریافت می کند. امروز اینترنت و ماهواره و وسایل ارتباطی بسیار متنوع وجود دارد و حرف، آسان به همه جای دنیا می رسد. شیطان امروز که از راه اینترنت و ماهواره و روش های ارتباطی مدرن و فوق مدرن سراغ شما می آید، حرف های مدرنی هم دارد؛ سخت افزارش را مدرن کرده، نرم افزار مردن هم دارد.

آیت الله سیستانی در کلامی حکیمانه و دلسوزانه فرمودند: ارتباط زن و مرد نامحرم از راه ارسال پیام های نوشتاری و یا گفتاری جایز نیست مگر به همان مقدار که به طور مستقیم جایز است. و شایسته نیست زن و فرزندان طوری رفتار کنند که شک و شبهه شوهر و والدین را برانگیزد بلکه در بعضی از موارد این کار حرام است مانند این که رفتار زن به طوری شبهه انگیز باشد که از نظر عقلاً با رعایت حقوق شوهر منافات داشته باشد یا رفتار فرزند موجب اذیت [و آزار] پدر

ویامادر باشد. واگر برای جلوگیری و برطرف کردن این مشکل، لازم باشد والدین یا شوهر از محتوای پیام‌های ارسالی و دریافتی آگاهی پیدا کنند در صورتی که محذورو [مفسده‌ای] در پی نداشته باشد اشکال ندارد بلکه باید انجام شود. به‌طور کلی باید توجه داشت که شوهر و پدر در مقابل همسر و فرزند مسئولیت شرعی دارند، خداوند می‌فرماید: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوايَوْمَ مَرُّونَ أَنْفُسِكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ)

ای کسانی که ایمان آورده‌اید خود و خانواده خود را از آتشی که سوخت آن مردم و سنگ‌ها هستند؛ حفظ کنید، فرشتگانی درشت‌گفتار و سخت‌گیر بر آن آتش موکلند هر چه خدا بگوید نافرمانی نمی‌کنند و همان می‌کنند که به آن مأمور شده‌اند بنابراین زن و فرزند باید شوهر و پدر را در انجام این وظیفه کمک کنند و (الا) بر والدین و شوهر لازم است که به وظیفه امر به معروف و نهی از منکر طبق ضوابط آن عمل نماید. (۱۴۰، ۱۳۹، ۲۴۴)

آیا عضویت در شبکه اجتماعی مانند فیس‌بوک، توئیتر جایز است؟ اگر عضویت در این شبکه‌ها مفسده داشته یا ترس افتاد به گناه وجود داشته باشد یا موجب تقویت دشمنان اسلام شود جایز نیست و گرنه اشکال ندارد (۱۴۷، ۲۴۴).

برخی از افراد عکس‌های شخصی خود را که با پوشش کامل گرفته شده است در شبکه‌های اجتماعی قرار دهند آیا این کار جایز است؟ اگر با پوشش مناسب و کامل باشد و مفسده‌ای نداشته باشد اشکال ندارد (۱۴۸، ۲۴۴). (آیت الله صافی گلپایگانی: گذاشتن عکس صحیح نیست) (آیت الله سیستانی: عکس اگر خوف مفسده باشد که غایتاً چنین است جایز نیست) (آیت الله نوری همدانی: قرار دادن تصوی در فضهی مجازی که بیشتر از گردی صورت پیدا باتشد یا صورت همراه با آرایش باشد، جایز نیست).

نتیجه گیری

با توجه به مطالبی که بیان شد، زوجه باید برای ورود به دنیای مجازی، دنیای حقیقی خود را که زوج و فرزندان او هستند را (دیگر اعضای خانواده و دوستان) را در نظر بگیرد. خانواده از

موارد سفارش شده در دین اسلام است و در فقه ما احکامات مخصوص به خود را دارد که برای هر یک از این فرد خانواده وظایف و حقوق خاصی را در نظر گرفته است. از جمله موارد اذن همسر در مواردی برای حفاظت از ناموس و نگهداری زندگی عاشقانه و لبریز از آرامش به عنوان ولی زن و جدای از نقش فقهی و حقوقی او، به عنوان یک دوست، همقدم و هم فکر او بیان شده است. گاهی موارد، زن با توجه به پیشرفت دنیای مدرن خواهان رفتن به فضای مجازی و گشت و گذار در این کلبه‌ی جهانی می‌باشد. رفتن به این فضا می‌تواند برای استفاده مناسب و بهروری در جهت رشد و کمال باشد یا می‌تواند باعث تخریب شخصیت و در پی آن نابودی بنیان شیرین خانواده را داشته باشد. زوج در این میان چون هم نوع خود را به خوبی می‌شناسد و در جهان واقع ارتباط بیشتری با افراد دارد و اطلاع دارد که اشخاصی به دنبال صدمه و آسیب وارد کردن به بنیان خانواده‌ها هستند و برخلاف زن جنبه‌ی احساسی و عاطفی کمتری دارد و می‌داند که ممکن است همسرش در این دنیای مجازی ضربه بخورد و ناخواسته دچار خطا شود و از انجام وظایفش دور بماند. بنابراین اذن و نظارت زوج برای ورود به دنیای مجازی لازم است و زن می‌تواند در کنار همسرش به گونه‌ای درست از این تکنولوژی استفاده کند. با توجه دستورات فقهی و استفتات مراجع عالی قدر مختلف این نکته محرز گردید که نباید استفاده از این ابزار برخلاف حقوق مرد باشد و اگر هر امر دیگری نیز در زندگی زناشویی به حق مرد (خانواده) لطمه بزند، استفاده از آن جایز نیست.

منابع و مأخذ:

قرآن کریم

- تأثیر فضای مجازی بر خشونت علیه زنان نویسنده مریم مقدم، منبع آفاق علوم انسانی سال اول شهریور ۱۳۹۶ (پرتال جامع علوم انسانی)
- معماران تربیت: منزلت زن از دیدگاه اسلام و رهبران انقلاب اسلام‌شناسه: جوهری شکبیا ساوات / تهیه کننده مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما مشخصات نشر: قم دفتر عقل، ۱۳۸۷ (بازار کتاب قائمه اصفهان).
- تفسیر موضوعی قرآن و پژوهش‌ها، مشخصات کتاب: سرشناسه: تفسیر علی عنوان و نام پدیدآور: قرآن و هنر تفسیر موضوعی و ویژه جوانان (۱) خطا مورب علی تفسیر مشخصات نشر: قم: انتشارات پژوهشی‌های تفسیر و علوم قرآن ۱۳۸۶. مشخصات ظاهری: ۲۸۵ ص (بازار کتاب قائمه اصفهان).
- حقوق و تکالیف زوجین و مقایسه تطبیقی، متون مذهبی از قرآن و کلام اهل بیت علیه السلام.
- سرشناسه و حلفی، منشوره ۱۳۳۹- مشخصات نشر: قم منصوره و حلفی آستان مقدسه قم، انتشارات زائر، ۱۳۸۹
- فرصت‌های مجازی برای تعادل اجتماعی زنان ایرانی (از دید زنان فعال در فضای مجازی) نویسنده ← امیر مسعود و امیر مظاهری، اعظم ایران شاهی (مقاله پرتال جامع علوم انسانی).
- فقه و زندگی ۳۳: احکام رایانه و اینترنت، سرشناسه: صادقی، محمود ۱۳۶۲/ به سفارش استاد احیای امر به معروف و نهی از منکر و پژوهش‌گده امر به معروف و نهی از منکر مشخصات نشر: قم، نشر معروف، ۱۳۹۴. (بازار کتاب قائمه اصفهان)

- کتاب نظام خانواده در اسلام، سرشناسه = انصاریان حسین ۱۳۲۳- عنوان و نام پدید آورندگان: نظام در اسلام / حسین انصاریان (بازار کتاب قائمیه اصفهان مشخصات نشر: ان ایها(س) ۱۳۸۰
- کتاب: نظام خانواده در اسلام، سرشناسه = انصاریان. (بازار کتاب قائمیه اصفهان مشخصات نشر: قم ام ایها(س)) ۱۳۸۰.
- مبانی و مؤلفه‌های فقهی حمایت از حریم خصوصی افراد در فضای مجازی. محمد حسین، محمدرضا برزویی، مقاله پرتال جامع علوم انسانی)
- مطالعه فقهی، حقوقی اذن زوج و در اعمال جراحی زیبایی زوجه نویسنده ← حمیدرضا صالحی، نرگس باقری مطلق (مقاله پرتال جامع علوم انسانی)
- موارد لزوم اذن شوهر در فقه اسلامی مهدی ساجدی، سیدجواد موسوی زاده دانشجوی کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق، دانشگاه پیام نور قم. عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور قم

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی